

Napsütött víz

Nem gondolta volna senki, hogy a fűzfák sűrűjében kanyargó erecske, amelyik ott csörgedez a sárréti dülő ingoványos rétje közepén, kéknefelejcsét nevelő, csibort örömtető hús vizével olyan változást hoz majd egyszer falum, legkivált pedig Futó Pali bácsi életébe, miént amilyent csak álmodik az ember. És bizony megtörtént. Erről beszél mostanában odahaza — Vörsön — mindenki, még a dadogós Csutakirály is, akinek pedig de nehezen is jön ki a száján a szó. Pali bácsi, a tömzsi, komótos kis ember évtizedeken át minden reggel ott ballagott át az alsó réten, tette ezt azután is, hogy a mérhetetlen nagyságú hercegi földeket — a sárréti dülő kivételével — felosztották. Mielőtt betenné a hátsó kikaput, megáll minden hajnalon a jegenyényi ciroksorfall legközepében, sebtében végigvizitálja testiruháját, tarisznyáját, hogy minden rendben van-e? Aztán egyre gyorsuló léptekkel megindul a hullámzó, titokzatos susogással suhogó nádas felé. Ütközben össze-összeakad egy-egy kerékpáron munkába igyekvő természetvédelmi őrrrel, árokmetszővel vagy sásszedővel, csak megpöccinti a kalapját, de nem szólna egyikhez sem. Pedig azok dehogysis mulasztanak el, hogy szőnyilaikkal, csúfondáros tréfáikkal célba ne vegyék:

— Pali bátyám, lányokon jár az esze, vagy az üres csutorán gondolkodik? — bökődik az öreg szavaikkal, de az csak ballag. Nézi a földet, vagy vizsgálja az eget, és hallgat konokul.

Az igazat megvallva kicsit bogarasnak tartják, s a rezervátumbeliek nem sokat törődnek vele, szívesebben kikerülik, mint szóbaelegyednek vele, amíg az úton dehogysis szólalna meg, addig a gyékényaratásnál, sásmetszésnél, faültetésnél, de még inkább a halakkal való törődésnél szünet nélkül magyaráz, hogy — »Mikor én még igazi víziember voltam...« Még az alapjában véve mindenkit átnevelni akaró Gersics is belefáradt Pali bácsi átformálásába. Eleinte fáradhatatlanul ismételtette Pali bácsinak: — »Elmúlt már a fatengő világ, más szelek fújdognak« stb. Az öreg csak magyarázott, csökönyösen ragaszkodva efféle kijelentéseihez: — »Már pedig én nem ezekkel a folytonosan tortyantó gémeikkel törődnek — ezekkel is —, de igazán a halakkal foglalkoznék, mert ti mit tudjátok azt, hogy miféle derék állat is a hal. Itt van példának okáért a harcsa. Még tetvéskedik is. Amikor még az uraságé volt ez a mérhetetlen berek, bizony, hogy hajnalonta beleálltam az hatólesbe — ez a Zala folyó neve minálunk, amióta a Diás-szigetet átmetszették a kedviért, amitől aztán a Kisbalaton is meghalt. Szóval gatyakötésig ért a víz. Én csak álltam benne. A szigony a kezembe volt, és csak vártam. Na, jön a halkirály. Jött is akkora harcsa, mint egy vendégoldal. Hőj, fúrta magát mindig a víz elejbe, mert okos állat volt, tudta, hogy a víz sodra leviszi róla a férgeket, azt azonban a böszme már nem tudta, hogy ott áll és várja a legkülönb szigonyos. Csak jön, csak jön, fodorítja a vizet, aztán neki a szigonyt, s azon nyomban nyekk a nagy hal. Volt is ám másnap olyan vásár Keszthelyen, hogy a restiben két napig muzsikáltak, persze csak nekem, de úgy, ahogyan Fenékpusztán húzták Nád Jancsinak. Derék egy ember volt, mondta az édesapám, de hát el köllött neki veszni, mert az urak ellen volt, betyár volt...«

Pali bácsit nem a szükség vitte a rezervátumba. Volt is neki, kapott is az osztáskor földet, a két legény fia is keresett szépen. Olyan hírek terjedtek el,

hogy az ingoványt lecsapolják, a madarakat szélnek eresztik, a szigeteket felszántják, a zombékos helyébe pedig erdőt telepítenek. Igaz, sehol sem olvasta, senkivel sem találkozott, aki ezt határozottan mondta volna, csak suttogták, kivált mikor a novaborból még fölöslegben is volt, mártónapi búcsúkor meg Luca napkor, hogy »oda a berek!« Pali bácsi úgy vélte, ha nem akadályozhatja is meg, de hátráltatja majd a berek »megöletését«.

Azóta nem kelt fel úgy a nap, hogy Pali bácsi a köszvényes lábával el ne indult volna a berekbe.

Legényfiái, a felesége is eleget abajgatták: — »Mi a jóég csudának kell magának a napszám?«

— Először is nincs már napszám, úgy fizetnek engem is, mint régen csak a jegyzőt meg a kanbaktert szokták — havonta, meg különben sem pénzért teszem, a pénzt csak elfogadom, hiszen megdolgozom érte, meg azután kell is, de igazában a berek kedviért teszem.

Ráhagyták. Okosabbat úgysem tehettek volna. Pali bácsi hát járt rendületlenül, ha süttött, ha esett, ha fújt. Még a tél eleji, kertek aljai tüzek sem tudták otthon marasztani, pedig hívták ide is meg oda is, hiszen nevezetes böllérnek ismerték, s nagyon szerette a friss hurkát, ennél jobban talán csak a lisztben, zsírban sült küszet — a sok bort lecsaló hallepényt szerette.

Egyszer aztán, hogy hogynem, hiába zöldelt újra a berek, suttogott minden eddiginél szebben a nádsűrű, Pali bácsi az ellenkező irányba — Bottyán felé indult el minden reggel; azért, ha kis-kerülővel is, de pontosan megérkezett a munkahelyére is. Evezgetés közben ráér az ember gondolkodni. Pali bácsi a langyosan folydogáló nádi ereken átgondolta a látottakat. Bizony el-siette a dolgot, mint a cigány a parolát, most aztán »kotyolhat« a bibicek, szár-csák, vízcisírkék országában. Egyik nap — délidőben — álldogált a Hatöles partján, ott ahol a kis Dobogóér egyesül a folyóval, látja, hogy az érparton »tanultember«-félék tanakodnak:

— Ez megfelelő lesz, — mondta az idősebbik.

Pali bácsi röstellne hallgatózni, de itt a folyónál olyan nagy a csönd, hogy a fűben utazgató csigadöcögést is meghallani, hát még az ilyet ni; azt mondja a fiatalabbik:

— Ez a hely kiválóan alkalmas. Az elrekesztés munkálatai már igen előre haladtak. Az ér vizét néhány nap alatt tóvá duzzasztjuk, gyönyörű, átlátszóan tiszta vize hamar felmelegszik, a keretekben elhelyezett ikra gyorsan kikel, s az itt nevelődött pontyok ezen a kis lefolyón — mutatott a beszélő az ér med-rére — közvetlenül a Balatonba jutnak majd.

A két beszélgető ahogyan jött, úgy el is ment, dehogyis gondolták, hogy egy öregembernek rettentő gyanút égettek a lelkébe. Pali bácsi nem szerette, ha gondolatait, terveit valaki ki akarta teregettetni. Reggeli útjait ezután még szótlapabbul tette meg, de egyetlenegyszer sem mulasztotta volna el a kis kerülőt megtenni. Egyszer a Vajas Jóska gyerek találkozott is vele a dülőúton, és elég vigyázatlan volt megkérdezni:

— Mi járatban van itt, Pali bátyám?

És amit az öreg azelőtt a viláért sem cselekedett volna meg, most meg-tette: a Jóska gyerek után hajította görcsös botját, s megfenyegette:

— Akasztófára való, ha eljár a szád! . . . — de a gyerek ezt már nem hal-lotta, mert úgy elszaladt, mint az a nyúl, amelyik éppen akkor iszkolt kereszt-ül az úton, és tűnt el a rozsvetésben.

Pali bácsi gondolatait kétségek kuszálták össze. Fájt a szíve otthagyni gyermek-, legény- és férfikorának szép színhelyét, és ugyanakkor húzta, vonzotta valami a halakhoz, az épülő halastóhoz.

Az első napok elmúltával azután belátta, hogy egyedül nem tud megbirkózni kétségeivel, vágyaival. De kihez forduljon? Az otthonvalók azt mondanák:

— Ne törje, ne eméssze magát! Maradjon otthon! — Ó otthon, most, amikor vágyálmai mennek teljesezésbe. A lassan, de menthetetlenül fogyó berek, a régi híres »halbölcső« helyett felfogják az ér vizét, s már látta is lehúnyt szemekkel a halastó tisztán, ezüstösen ragyogó tükörét, a napsütött, gyönyörű vizeket.

Pali bácsi egyre tünődőbb lett. Ha nem vették is rossz néven a rezervátumbeliek, hogy szórakozott s a pézsmapocokvadásznak köszönni is elfelejtett, meg a keszthelyi kísérleti gazdaság számára rendelt alomsást nemhogy nem szállította ki az úthoz, de le sem kaszálta még. Gersics ugyan szólt neki, de csak fejrántotta bozontos szemöldökét, és odább ment.

*

A balatonszentgyörgyi állomáson, a szélesretárt vasúti raktárajtó előtt ott sorakoztak a halastó-csináláshoz való mindenféle anyagok, eszközök. Gyakran forduló szekerek hordták a helyszínre. Amit azelőtt az öreg sohasem cselekedett meg, most mindennap elvállalta, hogy bebállag az állomás melletti szövetkezeti boltba. A rezervátumbelieknek mindig akadt vásárolnivalója; bolti portéka, újság, levélpapiros, postabélyeg s nem utolsósorban füstölnivaló. A trafik is ott volt szemben a vasúti raktárral. Egyszer az egyik nem ide valósi, kezeslábásban tevegélődő ember is odaállt a trafik kiadóablaka elé, és Munkás-cigarettaért kért.

— Jaj, nagyon sajnálom — mondta mentegetődzve a trafikos —, de Pali bácsi — mutatott az ott őgyelgő örege — mind elvitte, ami még volt.

Az öreg belenyúlt a tarisznájába, és szó nélkül odanyújtott a kezeslábásruhájú embernek két csomag Munkást. Az hálálkodva fogadta, s hogy köszönetének tanújelét adja, meghívta az öreget egy pohár sörre a restibe. Az eleinte szabódott, aztán mégis csak elindultak együtt. Amíg fehér zuhatagként ömlött a sör a csap alá tartott poharakba, a vendégül látó férfi sóskiflit keresett. Azt mondja erre a csapos: — »Kérem, a kifli ma mind elfogyott, táborba igyekvő úttörőgyerekek szálltak itt át a keszthelyi vonatra, és még egyszer annyit is felvásároltak volna.« — Az öreg komótos mozdulattal nyúlt a tarisznájába. Kihúzott abból egy piros szakasztóruhát. Lassan bontogatni kezdte. Gyönyörű rozsenyér és valami sült-féle volt benne. Kínálgatni kezdte a kezeslábásruhájút:

— Kóstulja meg ezt, úgy meg majd le ettől a sör, mintha szikkadt mező kortyolná az áhitott esőt.

Mind a ketten eszegetni kezdtek. A vendég már az első falat után hálálkodott. Egyetlen húzásra eltűnt a sör, utána újat rendeltek. Ízlett a vendégnek az étel. Láthatóan kiült az arcára az elégedettség, és úgy nyelte, nyelegette az egyszerű étket, mint valami kitűnő csemegét, pedig csak hallepeny volt.

— Köszönöm. Mi volt ez? — kérdezte a sörpartner.

— Ez? Paprikáslisztben meg zsírban kisütött hal volt, jó is, meg sokáig el is áll, mink igen szeretjük — mondta Pali bácsi, mert a nádi ember, ha valami jólesik neki, mindig belegondolja a barátait, házanépét is.

— Hal volt? — tünődött a vendég, majd hozzátette. — Na, majd ezután nemigen lesz gondjuk a halra, készül itt a sárréti dülőben a halastó. Ha arra

vinné az útja — tette még hozzá a vendég —, el ne mulassza megnézni, mit csinálunk, meg azután engem is látogasson meg. — És felszállt a dugig megrakott teherautóra.

Ne higgyék azt, hogy Pali bácsi sokáig váratott magára. A tömzsi kis emberben nehéz elhatározások értek. Lesz, ami lesz, de ő hátfordít annak a madárvilágnak, ami — szerinte — végeredményében nem különb, de mégse könnyebb az asszonyi munkánál, mert teszem azt, ha azt mondja a felesége a libáinak: — »Buri, buri!« — hát bizony a házilúd odatotyog a korpástálcához, bezeg a vadlúd vagy kácsa, nem is beszélve a gémekekről, ha kiabálnának nekik — amit különben nem is szabad —, úgy eltűnnének, hogy hírük-hamvuk sem maradna, legfeljebb a kalámpa szélén egy gém-üdvözlés eltüntethetetlen foltja.

Talán még meg is szökött volna Futó Pali bácsi, ha nem nagy benne a vezető iránti hála és tisztelet.

Igen, Pali bácsi nyugtalanná vált, s ha eddig egyetlen papucscsónakja ringott a vizen, hát ezután majd ezer meg tízezer, talán millió kis hala — máris úgy emlegette őket, mint a magáét, igen, millió kis potykakölyök úszkál majd a vízben. Apró kis állatkák, fűrgék, és úgy nőnek majd, mintha húznák őket, amikor majd meg-megerősödnek, leúsznak az éren meg a Hatölesen át a Balatonba.

Mindenki szereti a halat, ki így, ki úgy, legalább is Pali bácsi nem ismert senki olyat, aki ne szeretne volna. Lám a sofőr barátja is, hát meg is látogatja.

Azon a napon — életében először, legalább is ő úgy emlékszik — nem ment a berekbe.

Régi komája, a szeplős arcú, hórihorgas Bandir Benedek, aki ott dolgozott a halastónál, és összeakadt vele, javasolta néki, hogy álljon közéjük, nem ugyan ásni, de éppen éjjeliőrt — baktert — keresnek, mert ugye, itt van ez a sokféle finom és drága anyag meg szerszám.

Bogarat dugtak Pali bácsi fülébe. Söröző komáját, a sofőrt ugyan már nem találta ott, de ott volt Woynárovich elvtárs, a főadjunktus, az egész haltenyészési ügynek a legfőbb tudója, irányítója. Mindenki nagyon javallotta Pali bacsit, s a főadjunktus megígérte, hogy intézkedni fog.

Pali bácsi értelmes ember, tudja, mi most a módi, mindennap azzal köszönt be este: — »Jött-e levél?«

Teltek-múltak a napok. A levél csak nem jött. Mindig a háromnegyedtizenkétórás vonat hozza a leveleket. Pali bácsi, hogy ne kelljen estig izgulni, kitalálta, hogy a felesége hozza utána a berekbe az ebédet, de csak egy óra után induljon az asszony. Titkon az öreg azt remélte, hogy majd csak hozza az asszony az értesítő levelet. Pali bácsival vele volt a szemüvege is, mindaddig, amíg egyszer ki nem esett a zsebéből, és az ott lábatlankodó Zsiga Ferkó észre nem vette:

— Ejnye, Pali bátyám, hát ókulával se tudja megfogni a szöcskét? — nevetett fel csúfondárosan a fiú, látva, hogy az öreg lehajol a szemüvegeért, és éppen akkor ugrott el a fűszárlól egy mitugrálisz kis szöcske.

Máskor az öreg csak hümmögött volna, most azonban a gyerek után vágta az evezőt, és estig dörmögött. Társai lassan kitapasztalták, ha valaki közel akar férkőzni hozzá, annak a halakról kell csak beszélni, persze nem akármit, hanem helytálló dolgokat, és akkor az öreggel madarat lehet fogatni. Éjjelente az öreg végtelen, napsütött vizokről álmódott, a tükörsima, hatalmas tóban gyönyörű ezüsthéjú halak úsztak, akkorák, mint egy-egy hatalmas kocsioldal.

Csodálatos alakú, óriás ladikok úsztak a vizen végeleáthatatlan hálót húzva maguk után, amiben úgy fickándoztak a halak, mint Pali bácsi legény korában a lányok a húsvéti öntözéskor, vagy még szebben, csak sokkal többen; ő meg ott állt felgyúrt gatyában, fehérben, sokráncúban, és pipája meg úgy füstölt még akkor is, mint a kémény.

A várakozástól-e, álmaitól-e, Pali bácsi egyre szótlanabb lett, és bizony a napok teltek-múltak. Fenn a kéklő magasságban estelente már vadliba kiáltozott, a pincékben pedig forrni kezdett a must, s a rezervátumbeliek várták, hogy nemsokára befágnak a vizek, és akkor kezdődhetik a nádaratás, a levél meg egyre késett. A halastó régen elkészült. Csife Kálmán, a féllábú asztalos arról magyarázott a szövetkezeti kocsmában, hogy rámaákat csinál, mert ha megjön a szép idő, visszajönnek a halastaviak, és kezdődik az ivadékkeltetés. Pali bácsi nem szenvedhette a tudálékos asztalost, és most mégis egy üveg Kinizsi-sört rendelt, hogy a kegyeibe férközve megtudjon valamit. Pedig mennyivel egyszerűbb lett volna megkérni a tanácsitkárt vagy Gersics elvtársat, hogy írának Pestre a Rózsadombra, de ha megváltozott is a világ Pali bácsi körül, ő legbelül megmaradt a réginek. Jól emlékezett arra az időre, amikor a bérmakeresztapja meghalt, s a komája, a keresztapjának a fia nem jöhetett el a majorból az apja temetésére, mert az ispán nem engedte el. Pali bácsi még mindig félt.

Titkos gondolatait csak Csifével közölte, minek is verné dobra, őt beszél-jék ki a faluban, hogy vénségére ráúnt a dologra, és úgy akar élni, hogy csak áll a tóparton, botra támasztja az állát, és nézi, jön-e szárcsa vagy más hal-ellenség.

A következő napokban már valami belenyugvás-féle vett erőt rajta, hogy hát ő már üngöt-gatyát eleget elnyűtt, megvénült, s talán már strázsának se való, pedig a halaknak majd nem is kéne mondogatni, amit gyerekkorában a strázsra minden este eldanolt a faluban, hogy — »Kilencet ütött az óra, térjete-k hát nyugovóra!...« A csuda tudja, a halak talán nem is alúsznak, hát akkor meg minek is kiáltozna?

Az idő bizony csak Pali bácsi számára volt igen-igen hosszú. Közben meg-érkezett a tavasz, a virágok kibontották szirmaikat, nyílt a gólyahír, a halas-tavat körülvevő fasűrűben megszólalt a sárgarigó is, újra zöldellt levágott régi helyén a nád.

Igazi, gyönyörű tavaszi nap volt.

Ilyenkor indul a hal a sekélyebb, a gyorsan felmelegedő vizek felé, hogy lerakja petéit.

Pali bácsi szerette a napfényes, zöldellő tájat; a mezőket, a nádist, a réteket, de ezeknél is jobban a vízililiomot nevelő csöndes vizeket. Mindig arról ábrándozott, hogy a víziéletben talán meg sem öregszik, és addig él, mint élt a vén Galabárdi is, aki száz éven fölül még maga tisztította, sütötte magának a halat.

A halászgató ember gondolat- és képzeletvilága, az egész lénye hasonlít a pásztorokéhoz, ha napokig nem találkozna emberekkel, akkor sem hiányzik néki a társ. Megérti ő a lombok nesztét, számára van mondanivalója a víznek, az égnek, a hálnak, különböző hangokból, mozdulatokból, színekből, a halak viselkedéséből megtudja előre az időjárásban bekövetkező rendkívüliségeket. Ezenfölül még, ha nem tudna szótlan maradni, hát elfütyöli örömét, bánatát,

s ha ez sem elég, hát elbeszélget; szidja a falánk csukát, dicséri a szépen szálló szitakötőt, és szépeket mond a vizen ringó fehér vízirózsáknak.

Ilyen gondolatok közt találta a Pestről érkező pecsétetes levél. Amennyire várta, most annyira félt tőle. Nem merte felbontani. Hátha azt írják neki, hogy nem kell itt se, a régi helyén, de az új állást se neki tartogatták. Szerencsére jött Barizs néni, a felesége. Azt tartják, hogy az asszony kíváncsibb a férfinál. Igaz lehet, mert Barizs néni nem sokat teketóriázott, kihúzott a hajából egy ósdi hajtút, és nagy szakértelemmel felbontotta a levelet. Pali bácsi lehúnyta a szemét, mint a szomszédban Pisti gyerek szokta, amikor apjának megmutatja az iskolai értesítőt. Barizs néni felsikoltott: — Szent ég! — Erre Pali bácsi egyszerre kinyitotta a szemét, mi is történt a bőbeszédű, de mégiscsak hűséges életépárjával. Tulajdonképpen semmi, csak nagy öröm érte, és egy kicsit megzavarodhatott, mert ha nem szegényli, hát menten — az egész falu láttára — az embere nyakába ugrik. Nem ugrott, csak sietett átnyújtani a levelet. Abban az állt, hogy idősebb Futó Pál május elsejétől fogva nem egyszerű rezervátumi árokmetsző, csuhiban kószáló, nádbúvó, hanem igazi, valóságos halnevelő, halgondozó, s ha nem is így állt benne szóról szóra, neki ezt jelentette.

Éppen arra ment a Csife. Széles mozdulattal invitálták mind a ketten befelé, és etették-itatták, maguk se tudták miért, mindegy volt, a fontos az, hogy örömüket megoszthatták másokkal is, mert most már többen is ott lelkendeztek s főként ittak a boroskorsóból.

Az időjárás kedvezett mindennek. Embermagasságú volt már a rozs, a búza is a lányok derekáig nőtt, a nád pedig úgy nyúlt, hogy Gersics puszkástul elveszett benne, mert hiába kereste, pedig sürgősen közölni akarta vele, hogy »illa berek, nádak, erek«. Vagyishogy árokmetszői tisztéről leköszön, de azért az államhoz nem lesz hűtelen, mert ezután is azt szolgálja: mindnyájunk édesanyját, a hazát, csak nem mint berekember, hanem mint halasember. A kócsag, a kárókatona meg a bölömbika, nemkülönben a békák, vízisiklók, csiborok, teknőcök, szitakötők nála nélkül is meglesznek, de nem a halak.

Egyszer az eltűnt Gersics is előkerült, mint a legény, aki megtalálta a keresett pendelyt meg a bennevalót is, s diadallal hozott egy elejtett rikta madarat, amit a múzeum számára engedéllyel lőtt. Igen-igen boldog volt a rezervátum-vezetőhelyettes, hát megmondhatta neki Pali bácsi:

— Hát én elmegyek!

— Szerencsés utat! — mondta nevetve Gersics, s csak akkor kiáltott Pali bácsi után: — Hahó, álljon csak meg! — amikor a többiek, akik akkorra már összejöttek, felvilágosították, hogyhát Futó Pali bácsi komolyan búcsúzik. Kezet szorítottak még, szótlanul egymásra néztek, s mintha mindkettőnek könny csillant volna meg a szemében. Bizonyos, hogy könny volt, de szívesen ráfogták volna, hogy szemüket a füst csípi, mert éppen akkor gyújtottak nedves szálmából tüzet a többiek, hogy a szúnyog okozta gyötrelmek kicsit kevesbedjenek.

Felhőnyi szúnyog keveredett-kavarodott a távozó felett, de most nem bánt semmit, s a muzsikáló szúnyog zenéje megszólaltatta a réti tücsköket is. Úgy ment el a berekből, hogy vissza sem nézett, talán a szívét nem akarta fájditani, talán előtte lébegett a napsütött víz csillogó tüköré, amit bizonyára lehúnyt szemmel is látott. Aztán egyetlen pillanatra mégis megállt, s a berekszélről még egyszer visszanezett. A telehold éppen akkor kúszott fel a nád közül az égre...